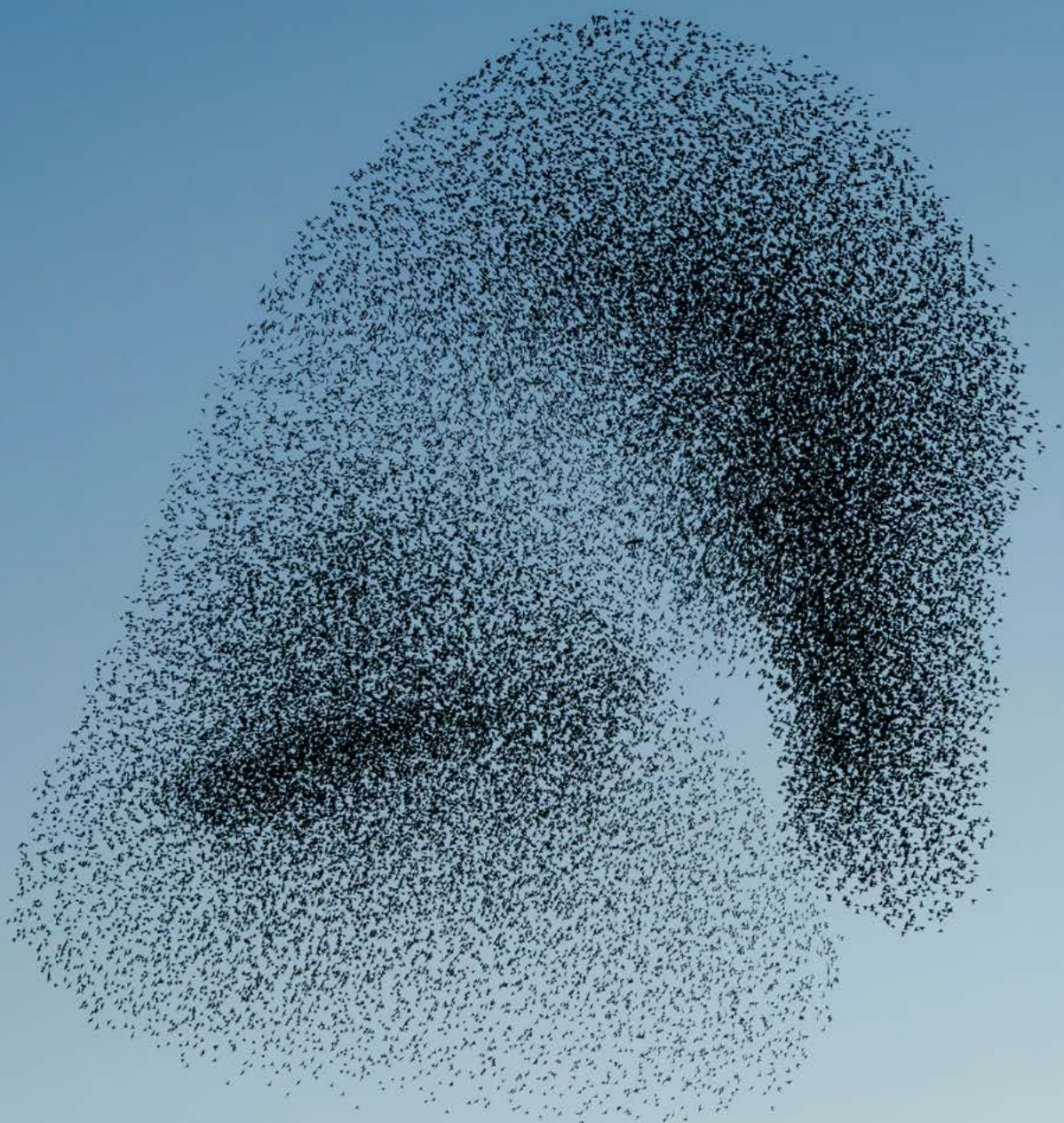

Een vrije en veilige wetenschap

Vijf adviezen aan de minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Inhoudsopgave

In het kort	5
Waarom deze adviezen?	6
Vrijheid en veiligheid wetenschappers onder druk	7
Nauw verbonden begrippen	9
Om de academische vrijheid te borgen:	11
1. Wees 'alert op afstand': bewaak de academische vrijheid met behoud van autonomie	
2. Investeer in de wetenschap	
Om de veiligheid van wetenschappers te borgen:	16
3. Versterk het platform WetenschapVeilig	
4. Stimuleer een zorgvuldige omgang met demonstraties en campusveiligheid	
5. Geef een helder signaal over de rol van wetenschap in de samenleving	
Tot slot	21
Summary	22
Verantwoording	25

In het kort

De academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers staan onder druk, zowel in Nederland als elders. De Nederlandse Unesco Commissie roept de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap daarom op de wetenschap beter te beschermen. De Commissie geeft vijf adviezen voor het waarborgen van een vrije en veilige wetenschap: twee over het borgen van de academische vrijheid, en drie adviezen over het verstevigen van de veiligheid van wetenschappers.

Samenvattend laten de adviezen zien wat de minister kan doen:

- Wees **'alert op afstand'** om de academische vrijheid te beschermen.
- Zorg voor **minder financiële druk**, zodat wetenschappers minder afhankelijk zijn van private, geormerkte financiering. Dit leidt tot minder zelfcensuur en vrijere keuze van onderzoeksthema's.
- **Bescherm wetenschappers beter**, onder meer via het platform WetenschapVeilig.
- Stimuleer een **zorgvuldige omgang met demonstraties** en campusveiligheid.
- Verdedig de **rol van de wetenschap voor de samenleving en wissel kennis uit in internationale context**.

Waarom deze adviezen?

Academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers zijn cruciaal voor een goed functionerende wetenschap. Deze waarden zorgen dat de Nederlandse kennisgemeenschap onafhankelijk en maatschappelijk relevant werk kan doen en zo kan bijdragen aan de welvaart en het welzijn van mensen. Daarmee vormen ze samen voorwaarden voor een gezonde democratische rechtstaat.

Voor Unesco, als VN-organisatie voor de wetenschap, is een vrije en veilige wetenschap een prioriteit. Het bracht in 2017 een Aanbeveling over *Science and Scientific Researchers* uit, ondertekend door 194 lidstaten, volledig gericht op het versterken van de positie van wetenschap en wetenschappers.¹ Een speciaal Unesco-programma over de vrijheid en veiligheid van wetenschappers, dat met hulp van Nederland werd opgericht, onderstreept dat dit onderwerp voor de organisatie blijvend de aandacht heeft.²

De Nederlandse Unesco Commissie bevordert het werk van Unesco op dit thema binnen Nederland. De Commissie is mede opgericht om te zorgen dat de wetenschap in Nederland voor iedereen toegankelijk is, en te garanderen dat iedereen de vruchten plukt van wetenschappelijk onderzoek. Maar doordat de academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers in binnen- en buitenland verre van vanzelfsprekend zijn, komen de waarden van de Commissie onder druk te staan. Daarom brengt de Commissie nu advies uit aan de minister.³

1 Unesco, [Recommendation on Science and Scientific Researchers](#) (2017).

2 Unesco's [Programme on the Freedom and Safety of Scientists](#) werd opgericht in 2023.

3 Dit advies richt zich op de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, maar wijst ook op verantwoordelijkheden van andere partijen. Een zeer recent rapport van de KNAW gaat verder in op hoe deze belanghebbenden stappen kunnen nemen om de academische vrijheid in Nederland beter te beschermen: [KNAW](#), *Academische vrijheid in Nederland: Reactie op actuele bedreigingen* (2025).

Vrijheid en veiligheid wetenschappers onder druk

In de Verenigde Staten beheerst de academische vrijheid het publieke debat. President Donald Trump bewerkte de afgelopen maanden volgens vakblad *Nature* de wetenschap ‘met een sloopkogel’.⁴ Columbia University in New York bezweek al onder de politieke druk, en zal onder andere de educatieve programma’s over het Midden-Oosten doorlichten omdat het Amerikaanse staatshoofd dreigde met het stopzetten van subsidies.⁵

Deze mate van politieke inmenging in de wetenschap verraste veel mensen. Maar de academische vrijheid staat al langer onder druk – ook in Nederland. Volgens de internationale Academic Freedom Index daalt de mate van academische vrijheid in ons land. Vooral de vrijheid om onderzoek te doen, en de vrijheid op campussen en in gebouwen in het hoger onderwijs is volgens de samenstellers in het geding.⁶

Er zijn concrete dreigingen: ook in Nederland roepen politici de overheid op om in te grijpen in de collegestof en om het budget te korten van universiteiten waar felle protesten plaatsvinden.⁷ Zulke poli-

4 [Nature](#), ‘Trump 2.0: an assault on science anywhere is an assault on science everywhere’, 25 februari 2025. De maatregelen van Trump hebben nu al een significante impact op de Nederlandse wetenschap: [NRC](#), ‘Gevolgen van beleid Trump zijn voor de Nederlandse wetenschap nu al “huiveringwekkend”’, 17 februari 2025.

5 [The Guardian](#), ‘Columbia University caves to demands to restore \$400m from Trump administration’, 21 maart 2025. Doordat kennisuitwisseling met Amerikaanse onderzoekers en instellingen complexer wordt, wil onder andere Nederland meer strategische autonomie voor Europa op dit vlak. Ook hiervoor is een vrije en veilige wetenschap cruciaal. Zie: [Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap](#), *Beleidsbrief vervolgonderwijs, onderzoek en wetenschap*, 14 maart 2025.

6 De meeste recente update van de Index, samengesteld door FAU Institute of Political Science en V-Dem Institute, is uit [2025](#). Zie ook het [rapport](#) van het Europees Parlement: *State of play of academic freedom in the EU Member States: Overview of de facto trends and developments* (2023) pp. 128-134. De koepelorganisatie European University Association maakt zich zorgen over de academische vrijheid in heel Europa. [EUA](#), *How universities can protect and promote academic freedom: EUA principles and guidelines* (2025) p. 1.

7 [ScienceGuide](#), ‘BBB en JA21 eisen strengere controle op extremisme “zoals in de sociale wetenschappen”’, 24 februari 2025; [Trouw](#), ‘Een jaar van Gaza-protest op de universiteiten. Wat leverde dat op?’, 6 mei 2025.

tieke druk kan de academische vrijheid sterk inperken. Ook de wijze van financiering kan een bedreiging vormen. Wanneer overheidsgeld steeds vaker alleen gaat naar onderzoek dat inspeelt op directe maatschappelijke (en economische) behoeften, en als onderzoekers worden gedwongen voor financiering vaker bij het bedrijfsleven aan te kloppen, dan ontstaat er te weinig ruimte voor fundamenteel, ongebonden onderzoek.⁸ Omdat juist zulk onderzoek vanuit creativiteit en nieuwsgierigheid bijdraagt aan de innovatiekracht, heeft dit in potentie effect op de welvaart en het welzijn van mensen in Nederland en elders.

Ook de veiligheid van de Nederlandse kennissamenleving is verre van vanzelfsprekend. Sinds de coronapandemie is beter zichtbaar geworden dat wetenschappers regelmatig te maken krijgen met bedreigingen en intimidatie.⁹ Juist rondom belangrijke, soms gevoelige onderwerpen leidt dit tot zelfcensuur. Internationaal onderzoek wijst uit dat vrouwen en (jonge) wetenschappers uit gemarginaliseerde groepen het hardst worden getroffen.¹⁰

Dat is onrechtvaardig. Bovendien heeft het directe gevolgen voor de kwaliteit van onderzoek in Nederland als deze groepen besluiten hun carrière buiten de wetenschap voort te zetten. Voor een niet-representatieve academie is het immers moeilijker om de vragen te stellen die voor de hele maatschappij relevant zijn. Een mogelijk gevolg is minder vertrouwen van de samenleving in de wetenschap. Dit ondermijnt de rol van kennis in het publieke debat en bij beleidsvorming.

8 [KNAW](#), *Academische vrijheid in Nederland: Een begripsanalyse en richtsnoer* (2021) pp. 40-42.

9 In de periode november 2022-december 2023 werden in totaal 59 beveiligingsmaatregelen getroffen voor medewerkers van universiteiten. [UNL, KNAW en NWO](#), *Monitor externe intimidatie, haat en bedreiging van wetenschappers* (2024).

10 [Pieter-Paul Verhaeghe](#), 'The academic intimidation and harassment of scientists at Flemish universities in Belgium', Vrije Universiteit Brussel (2023); [Atte Oksanen e.a.](#), 'Hate and harassment in academia: The rising concern of the online environment', *Higher Education* (2022) 84: 541-567; [David Brax](#), *Victimisation in Swedish higher education institutions: A study of harassment, threats and violence against researchers and teachers* (Swedish Secretariat for Gender Research, 2024). Het lijkt aannemelijk dat mensen met meerdere van deze identiteitskenmerken (bijvoorbeeld een jonge vrouw met een handicap) vaker het doelwit zijn van online haat of intimidatie. Overigens gaat het in de rapporten van Verhaeghe en Brax nadrukkelijk niet alleen om bedreiging en intimidatie van 'buitenaf'.

Nauw verbonden begrippen

Academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers zijn nauw verbonden. Maar de begrippen zijn wel verschillend. Door het waarborgen van **academische vrijheid** kunnen onderzoekers zelf hun onderwerpen kiezen en hun onderzoek vrij uitvoeren. Ook kunnen ze naar eigen inzicht, zonder externe druk, hun onderwijs vormgeven en hun bevindingen openbaar maken – binnen de professionele en ethische normen van de wetenschap.

Deze vrijheid is van groot belang voor het kritisch benaderen van belangrijke maatschappelijke vraagstukken zoals klimaatverandering, migratie en sociale ongelijkheid.¹¹ Onafhankelijke wetenschappelijke inzichten voeden vrije, kritische journalistiek en kennisgedreven beleid. Zo waarborgen deze inzichten publieke verantwoording en voorkomen ze politieke willekeur.

De **veiligheid van wetenschappers** is de laatste tijd vaak in het nieuws. Veel wetenschappers krijgen te maken met intimidatie. Voorbeelden zijn verbale bedreigingen, fysieke agressie, online haat en cyberaanvallen. Met name wetenschappers die werken rond thema's waar veel publieke discussie over is, worden geconfronteerd met intimidatie. Bedreigingen komen van buiten de academische wereld, maar soms ook van binnenuit.¹²

Academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers zijn dus verwant, maar niet hetzelfde. Het eerste begrip, academische vrijheid, is breed. De academische vrijheid van individuele wetenschappers kan door allerlei factoren worden beïnvloed: financiële afhankelijkheid, politieke inmenging, juridische beperkingen, bestuurlijke druk en de sociale dynamiek binnen instellingen, hoge werkdruk, en kwetsbaarheid door tijdelijke contracten. Ook de fysieke veiligheid van leden van de wetenschappelijke gemeenschap is één van deze factoren. Wie niet veilig is, kan immers niet vrij werken. Academische vrijheid kan dus

11 [KNAW](#), *Academische vrijheid in Nederland: Een begripsanalyse...*

12 [Verhaeghe](#), 'The academic intimidation...'; [Brax](#), *Victimisation in Swedish higher education...*

worden gezien als een waarde, fysieke veiligheid als een voorwaarde.

De minister heeft een duidelijke verantwoordelijkheid. Wat betreft de academische vrijheid moet hij 'alert op afstand' zijn. En hij kan helpen de kennissamenleving te beschermen tegen externe druk en tegen intimidatie. Zodat de Nederlandse kennissamenleving zich vrij én veilig kan blijven inzetten voor een betere toekomst. De Nederlandse Unesco Commissie geeft hem daarom vijf concrete adviezen om de Nederlandse wetenschap in tijden van toenemende druk beter te beschermen. De eerste twee adviezen gaan in op het borgen van de academische vrijheid, de laatste drie over het borgen van de veiligheid van wetenschappers.

Om de academische vrijheid te borgen:

1. Wees ‘alert op afstand’: bewaak de academische vrijheid met behoud van autonomie

Academische vrijheid betekent dat wetenschappers vrij hun onderzoek kunnen verrichten, onderwijs kunnen geven en hun bevindingen kunnen delen, zonder inmenging van de overheid, de politiek of andere externe partijen. Op deze manier kunnen wetenschappelijke vragen onafhankelijk worden geformuleerd, en kan onderzoek en onderwijs ook maatschappijkritisch zijn. Daarvoor is het belangrijk dat de Nederlandse overheid academische vrijheid niet actief reguleert.

Maar de minister heeft wel een verantwoordelijkheid. Hij kan namelijk de autonomie van instellingen beschermen, zodat zij zelf de grenzen van de academische vrijheid blijven bepalen. Bijvoorbeeld door zich fel te verzetten wanneer politici oproepen tot het actief ingrijpen in de te behandelen stof in het hoger onderwijs of het gebruiken van financiële middelen als pressiemiddel naar Amerikaans voorbeeld.¹³ Hij moet daarom telkens opnieuw verklaren dat instellingen verantwoordelijkheid dragen voor de bescherming van deze vrijheid en dat zij ons vertrouwen verdienen bij het faciliteren van maatschappelijk relevant en fundamenteel, vrij onderzoek.¹⁴ Landen als Chili en Tsjechië, die hoog scoren op het gebied van academische vrijheid, laten zien hoe belangrijk de institutionele autonomie van universiteiten en onder-

13 [ScienceGuide](#), ‘BBB en JA21 eisen...’; [Trouw](#), ‘Een jaar van Gaza-protest...’.

14 De minister heeft zich al meerdere keren op dergelijke wijze uitgelaten, bijvoorbeeld in antwoord op vragen van [NTR Wetenschap](#) naar aanleiding van de uitzending ‘De wetenschap in de vuurlinie van Trump’. Overigens kunnen de academische vrijheid en kennisveiligheid elkaar bijten. Het is mogelijk dat omwille van de nationale veiligheid, internationale samenwerking met onderzoekers uit sommige landen op bepaalde thema’s (tijdelijk) aan banden moet worden gelegd. Hierin zal de overheid soms kaders moeten stellen. Toch is het voor de academische vrijheid wenselijk dat ook hier zelfregulering door de instellingen centraal staat, zoals de Nationale leidraad kennisveiligheid stelt. [Nationale leidraad kennisveiligheid](#): *Veilig internationaal samenwerken* (2022).

zoeksinstituten kan zijn.¹⁵

Academische vrijheid is een levend begrip, dat aan verandering onderhevig is. Elke instelling bepaalt zelf waar de grenzen van academische vrijheid precies liggen. De minister kan besturen van universiteiten en onderzoeksinstituten aanmoedigen met hun gemeenschap en hun medezeggenschapsorganen in dialoog te treden om tot een eigen, duidelijke definitie van academische vrijheid te komen.¹⁶ Dan kan vervolgens in statuten, plannen, en trainingen worden omschreven hoe de instelling de academische vrijheid beschermt en hoe medewerkers en studenten hieraan kunnen bijdragen.¹⁷

Tegelijk staan universiteiten en onderzoeksinstituten middenin de samenleving. Academische vrijheid bestaat daarom niet zonder verantwoordelijkheid. Inwoners zijn soms terecht kritisch op de wetenschap, omdat niet alle gedane ontdekkingen de mensheid ten goede komen. Sommige vormen van onderzoek en sommige samenwerkingsrelaties – zoals in het geval van projecten aangaande autonome wapensystemen of surveillancetechnologie – kunnen leiden tot toepassingen die een vreedzamere wereld in de weg zitten.

Wetenschappers moeten zich constant bewust zijn van de maatschappelijke gevolgen van hun werk. Zij kunnen hier actief mee aan de slag door open wetenschap te bedrijven. Dat betekent dat zij op transparante wijze kennis ontwikkelen die voor iedereen herleidbaar

15 In Latijns-Amerika lijkt institutionele autonomie zelfs beter verzorgd dan academische vrijheid voor individuele medewerkers van instellingen. Juist daarom is het belangrijk dat universiteiten en onderzoeksinstituten tot een definitie van academische vrijheid komen die wordt gedragen door hun gemeenschap. [Andrés Bernasconi](#), 'Latin America: Weak academic freedom within strong university autonomy', *Global Constitutionalism* (2025) 14: 96-117.

16 De European University Association kwam al eerder met een dergelijk advies aan Europese universiteiten. [EUA](#), *How universities...*, p. 6. Ook het rapport voor de UvA van de Commissie Stolker benadrukte het belang van het betrekken van de gehele universitaire gemeenschap bij het definiëren, uitdragen en beschermen van de academische vrijheid. [Janka Stoker, Carel Stolker en Berteke Waaldijk](#), *Krachtig en kwetsbaar: Academische vrijheid in de praktijk* (2023).

17 Aan de Universiteit Leiden werd vorig jaar bijvoorbeeld een rapport afgerond over academische vrijheid dat moest helpen een 'Leidse lijn' te bepalen. [Kernteam Academische Vrijheid](#), *Academische vrijheid: een Leidse lijn* (2024).

en controleerbaar is. Ook kunnen onderzoeksvragen in co-creatie met inwoners worden ontwikkeld, om tot projecten te komen die werkelijk bijdragen aan de welvaart en menselijk welzijn.¹⁸

Als het om de academische vrijheid gaat, laat de wetenschap zich niet beperken door nationale grenzen. Dit betekent dat wetenschappers uit Nederland onaanvaardbaar kunnen worden belemmerd wanneer zij voor hun werk in het buitenland zijn. Maar ook dat buitenlandse actoren of overheden hen in hun werk in Nederland kunnen dwarszitten.¹⁹ De minister kan zorgen dat de regering stelling neemt wanneer nodig, en instellingen in Nederland adviseren hoe zij hun medewerkers kunnen beschermen.

2. Investeer in de wetenschap

Bezuinigingen op wetenschap hebben effect op de academische vrijheid. Ten eerste doordat wanneer de rijksbijdrage per student verder afneemt,²⁰ instellingen worden gedwongen om de waarde van opleidingen in puur economische termen te bekijken. Hierdoor verdwijnen ‘kleinere’ opleidingen die belangrijk kunnen zijn voor de arbeidsmarkt en worden maatschappelijk relevante onderzoeksgebieden bedreigd.²¹ Ten tweede doordat onderzoekers meer afhankelijk worden van het

18 Een opvatting van open wetenschap die in lijn is met Unesco's breed gedragen definitie van [Open Science](#).

19 Een actueel voorbeeld zijn de ‘vragenlijsten’ uit de Verenigde Staten, die door een meerderheid van de Eerste Kamer kortgeleden nog als een [onaanvaardbare inperking](#) van de academische vrijheid werden gezien. In 2019 gaf hoogleraar Koreastudies Remco Breuker aan hoe ver de beïnvloeding van staten en bedrijven kan gaan. [Remco Breuker](#), ‘De academische vrijheid, zeker die van mij, staat onder zware druk (en de politiek kijkt weg)’, *Mare* (2019).

20 [Rathenau Instituut](#), *TWIN 2023-2029: Totale investeringen in wetenschap en innovatie* (2025).

21 [Ewout van der Knaap](#), ‘Bezuinigen op geesteswetenschappen is kortzichtig’, *NRC*, 29 oktober 2024; [Birgit Meyer](#), ‘De meest radicale verbouwing van de Geesteswetenschappen ooit’, *DUB* (2024).

bedrijfsleven voor financiering. Er bestaan steeds meer zorgen over de academische vrijheid van onderzoekers die veel samenwerken met commerciële partijen.²²

Grootschalige bezuinigingen kunnen dus de autonomie van wetenschappers aantasten: ze zijn minder vrij om te bepalen waar zij zich op richten. En dat terwijl juist ongebonden onderzoek vaak onverwachte oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen biedt. Zo blijkt uit het fundamentele onderzoek naar mRNA ('boodschapper-RNA') van onder andere Katalin Karikó en Drew Weissman, dat een cruciale bouwsteen bleek voor de ontwikkeling van COVID-19-vaccins.²³ Of het sociaal-wetenschappelijke werk van Sofie Marien en Marc Hooghe, dat laat zien hoe politiek vertrouwen samenhangt met burgerparticipatie. Hun inzichten zijn nu richtinggevend voor beleid rond democratische betrokkenheid.²⁴ Het is daarom essentieel dat de wetenschap ruimte behoudt om vanuit nieuwsgierigheid en creativiteit te werken, terwijl zij actief bruggen bouwt naar maatschappelijke vraagstukken. Dit vraagt om een balans waarin zowel strategisch onderzoek als vrij onderzoek elkaar versterken en bijdragen aan duurzame ontwikkeling.

Bezuinigingen hebben ook invloed op de veiligheid van wetenschappers. Het recente verleden laat zien dat een tekort aan middelen de positie van jonge wetenschappers onzekerder maakt. Mensen met tijdelijke contracten lopen meer risico als ze kiezen voor nieuw of ongebruikelijk onderzoek en als ze zich kritisch uitspreken binnen hun

22 [NOS](#), 'Minister grijpt in: belangen wetenschappers openbaar na onduidelijkheid over bijbanen', 14 november 2022. De huidige minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werkt verder aan een richtlijn voor meer transparantie op dit vlak. Zie het tweede thema van de recente bundel *Academische vrijheden in Nederland*, met bijdragen van Bastiaan Starink, André Nollkaemper en Marijn Sax. Lukas M. Verburgt en Jan Willem Duyvendak (red.), *Academische vrijheden in Nederland: Wat staat er op het spel?* (2023).

23 [World Health Organization](#), 'Katalin Karikó and Drew Weissman were jointly awarded the Nobel Prize in Physiology or Medicine 2023', 15 december 2023.

24 [Sofie Marien en Marc Hooghe](#), 'Does political trust matter? An empirical investigation into the relation between political trust and support for law compliance', *European Journal of Political Research* (2011) 50: 267-291.

eigen instelling.²⁵ Ook zijn jonge onderzoekers met een tijdelijk contract minder geneigd om naar buiten te treden met resultaten, omdat zij kwetsbaarder zijn als ze te maken krijgen met intimidatie en haatreacties.

De minister kan bijdragen aan meer wetenschappelijke onafhankelijkheid door structurele basisfinanciering voor universiteiten en onderzoeksinstituten te versterken. Dit zorgt ervoor dat wetenschappers meer ruimte hebben om vernieuwend en maatschappelijk relevant onderzoek te doen, zonder dat zij hun onderzoek conventioneeler of ‘veiliger’ maken vanwege commerciële of politieke druk.

25 [Casual Academy](#), *Casualisation in Dutch Academia* (2022). Een peiling van de Jonge Akademie wees uit dat startende wetenschappers vaker kiezen voor ‘veilige’ thema’s. [De Jonge Akademie](#), *Geïnformeerde keuzes: een onderzoek naar inspraak bij wetenschapsbeleid* (2024) pp. 23-24. Over de sociale veiligheid van wetenschappers in kwetsbare posities publiceerde het [Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren](#) een rapport: *Harassment in Dutch academia: Exploring manifestations, facilitating factors, effects and solutions* (2019).

Om de veiligheid van wetenschappers te borgen:

3. Versterk het platform WetenschapVeilig

Vanuit de Nederlandse overheid moet een eenduidig signaal blijven uitgaan dat bedreiging en intimidatie van wetenschappers onacceptabel is, en dat politie en justitie hier adequaat op reageren. Het platform WetenschapVeilig kan met stabiele financiering en beleid een belangrijke rol spelen in het beter beschermen van wetenschappers. Zo kan, op basis van onderzoek, brede expertise op het gebied van de intimidatie van wetenschappers worden opgebouwd, geborgd en gedeeld tussen instellingen. Bijvoorbeeld als het gaat om de instructie van medewerkers en studenten. Het platform kan richtlijnen ontwikkelen gebaseerd op *best practices*. Vervolgens zou het, ook internationaal, meer naar buiten kunnen treden als een kennis producerend orgaan.

Zo worden instellingen geholpen op transparante wijze processen rondom (fysieke) veiligheid te standaardiseren en implementeren. En krijgt aandacht voor de problematiek een meer institutioneel karakter, waardoor deze blijvend zal zijn. Omdat vrouwelijke wetenschappers en (jonge) wetenschappers uit gemarginaliseerde groepen disproportioneel vaak worden geïntimideerd of bedreigd op basis van hun identiteitskenmerken, is het belangrijk dat diversity officers een stem hebben binnen deze kennisproductie. Zij kunnen instellingen helpen discriminatie en vormen van uitsluiting te voorkomen.

De minister kan overwegen of hogescholen ook moeten worden bediend door het platform. De kennisproductie aan deze instellingen vindt geregeld plaats in heel directe interactie met inwoners, wat juist medewerkers aan hogescholen in potentie kwetsbaar maakt.

4. Stimuleer een zorgvuldige omgang met demonstraties en campusveiligheid

De spanningen lopen de laatste tijd vaak hoog op bij demonstraties van medewerkers en studenten van universiteiten.²⁶ Mede hierdoor worden deze demonstraties besproken in het kader van campusveiligheid. Het is duidelijk dat iedereen in en om gebouwen van de universiteit veilig dient te zijn. Voor strafbare feiten moeten demonstranten worden vervolgd.

Maar vreedzaam demonstreren is een belangrijk democratisch recht. Juist universiteiten moeten de dialoog over maatschappelijke kwesties kunnen faciliteren.²⁷ Of demonstraties over maatschappelijke kwesties of institutioneel beleid onder de academische vrijheid vallen, valt te betwisten, en hangt af van de gebruikte definitie.²⁸ Maar vreedzaam protest is hoe dan ook van groot belang voor een goed functionerende universiteit. Niet alleen kunnen wetenschappers en studenten immers van waarde zijn door een samenleving soms een kritische spiegel voor te houden, dat onafhankelijke geluid moeten zij ook kunnen richten op de gemeenschap waarvan zij deel uitmaken.

De minister kan in gesprek treden met universiteiten om regels op te stellen voor demonstraties die zich zoveel mogelijk beperken tot straf-

26 [Trouw](#), 'Tijdens pro-Palestijnse protesten maakte UvA meerdere missers, blijkt uit evaluatie', 24 februari 2025.

27 Voor de studenten moeten universiteiten bovendien een pedagogische vrijplaats zijn voor 'frictieve' gesprekken, stelt universitair docent Saro Lozano Parra. [ScienceGuide](#), 'Studentenprotesten: een schreeuw om een nieuw begin', 24 mei 2024.

28 Ook internationaal nemen organisaties verschillende posities in. Scholars at Risk en de European University Association scharen demonstraties van studenten en medewerkers onder de academische vrijheid, maar de International Science Council ziet dit enkel als onderdeel van de vrijheid van meningsuiting ('freedom of expression'). Voor een genuanceerde bespreking van de relatie tussen protest en academische vrijheid, zie: [Council for the Defence of British Universities](#), 'The interdependence of academic freedom and protest', 25 november 2021.

bare feiten zoals bedreiging, discriminatie of intimidatie.²⁹ De minister kan pleiten voor terughoudendheid, bijvoorbeeld bij het inzetten van veiligheidspersoneel en politie, en erop wijzen dat deze inzet ook juist kan bijdragen aan een gevoel van onveiligheid onder medewerkers en studenten.³⁰

5. Geef een helder signaal over de rol van wetenschap in de samenleving

Academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers staan niet los van bredere maatschappelijke ontwikkelingen. De afgelopen jaren is er een groeiende politisering van wetenschappelijke kwesties, waarbij bepaalde onderzoeksgebieden worden geframed als ‘activistisch’ of ‘woke’. Het maatschappelijk vertrouwen in de wetenschap is in Nederland redelijk groot,³¹ maar dit soort *framing* ondermijnt wel het vertrouwen in de wetenschap en maakt vooral individuele wetenschappers kwetsbaar voor intimidatie.

De minister moet hierin een heldere positie innemen en zich verzetten tegen uitingen van ‘wetenschapsweerstand’. Deze maken het werk van universiteiten, onderzoeksinstituten én adviesraden onnodig moeilijk.³² Hij dient zich te blijven uitspreken over het belang van on-

29 UNL en de Vereniging Hogescholen publiceerden in 2024 een [Richtlijn protesten universiteiten en hogescholen](#), die op belangrijke punten verder ging dan strikt strafbare feiten. De richtlijn werd bekritiseerd door onder andere [De Jonge Akademie](#), de [vakbonden](#), en [Amnesty International](#).

30 Voorbeeld zijn de vergaande [maatregelen](#) die vorig jaar werden getroffen bij een demonstratie aan de Universiteit Leiden. Veiligheidsmedewerkers van universiteiten maken zich zorgen om activisme, maar wijzen in het recente *Risico- en Dreigingsbeeld Hoger Onderwijs* (2024) ook op een spanningsveld tussen veiligheid en academische vrijheid, waar universiteiten zich voortdurend bewust van moeten zijn. Zie: [ScienceGuide](#), ‘Veiligheidsexperts zien toename van activisme als bedreiging voor hoger onderwijs’, 11 november 2024.

31 [Rathenau Instituut](#), ‘Vertrouwen in de wetenschap’, 29 augustus 2024.

32 [NRC](#), “De groeiende weerstand tegen kennis maakt het werk van adviesraden lastiger”, 16 maart 2025.

afhankelijke wetenschap als fundament van een gezonde democratie.

De Nederlandse Unesco Commissie prijst maatschappelijk engagement onder wetenschappers. Als zij zich op basis van wetenschappelijk onderbouwde feiten ‘activistisch’ inzetten voor de samenleving, nemen zij immers hun rol binnen de democratie serieus.³³ Zulke betrokkenheid onder wetenschappers is een groot goed. En wanneer de uitkomsten van onderzoek erop wijzen dat het anders kan of moet, dan is het belangrijk dat het publiek debat met deze inzichten wordt gevoed.

De minister kan dit punt kracht bijzetten door bij publieke optredens aandacht te besteden aan de wetenschappelijke inzichten die hij als minister gebruikt bij het ontwikkelen van beleid en bij besluitvorming, en zijn collega’s aanmoedigen dit ook te doen. Verder kan hij er zorg voor dragen dat vanuit de overheid nooit wetenschappelijke onderzoeksrichtingen als minder legitiem worden bestempeld, enkel omdat de resultaten van onderzoeken politiek gevoelig liggen.

Vanuit het ministerie moet dit signaal ook in internationale context worden afgeven. Het mede door Nederland geïnitieerde Unesco-programma over de vrijheid en veiligheid van wetenschappers is hiervoor een geschikt vehikel. Het biedt de minister gelegenheid met collega-ministers in het buitenland te zorgen dat academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers op de internationale agenda blijven. Unesco, als VN-organisatie voor de wetenschap, kan bovendien een relevante plek zijn om op mondiale schaal data over de bestaande problematiek te verzamelen en rapporten te publiceren, zoals al gebeurde met een typologie van intimidatie en geweld richting wetenschappers en een studie naar Afrikaanse perspectieven op wetenschappelijke vrijheid.³⁴ Unesco is een platform waar academici en beleidsmakers goede praktijken kunnen uitwisselen, en landen iets van

33 [NWO](#), ‘Wat doet activisme met de betrouwbaarheid van de wetenschap?’, 2024.

34 [Janneke Gerards en Niels Schattevoet](#), *The safety of scientific researchers: data, trends and a typology of threats* (Unesco, 2024); [Unesco](#), *African perspectives on scientific freedom: Insights from policy and practice in 6 countries* (2024). Wetenschappelijke vrijheid (‘scientific freedom’) wordt meestal gedefinieerd als de vrijheid van onderzoek, wat niet de vrijheid van valorisatie of het geven van onderwijs omvat.

elkaar kunnen opsteken.

En dat is nodig. Uit het meest recente *Free to Think*-rapport van Scholars at Risk blijkt dat in het afgelopen jaar wereldwijd 391 aanvallen op wetenschappers, studenten en instellingen hebben plaatsgevonden, geregeld ook door statelijke actoren. Deze mensen en organisaties, die zich inzetten voor de wetenschap, verdienen steun vanuit Nederland. Bovendien kunnen misstanden in andere landen ook een effect hebben op wetenschappers uit Nederland, die immers voor hun werk de wereld over reizen en geregeld onderzoek doen naar andere landen of culturen.

Een bescheiden houding in deze wereldwijde dialoog is het effectiefst en past het best bij Nederland. Het rapport van Scholars at Risk gaat namelijk niet alleen over incidenten in landen als Rusland, Israël, en China, maar wijst nadrukkelijk naar 'liberale democratieën' waar de academische gemeenschap in toenemende mate te maken krijgt met vormen van repressie.³⁵ Omdat de problematiek zich niet beperkt tot een hoekje van de wereld of een beperkt aantal landen, is het des te belangrijker om internationaal samen te werken en van elkaar te leren. Alleen op die manier kan de zorgwekkende trend, waar meerdere internationale organisaties op wijzen, worden gekeerd.

35 Zoals de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. Ook het ingrijpen bij Nederlandse campusprotesten in recente jaren wordt in het rapport genoemd.

Tot slot

De Nederlandse Unesco Commissie is mede opgericht om wetenschap voor iedereen toegankelijk te maken, en te zorgen dat iedereen ervan profiteert. Dat is belangrijk, want vrije wetenschap voedt dialoog, en kan daarmee een bijdrage leveren aan een meer vreedzame samenleving. Wanneer wetenschappers hun werk niet vrij en veilig kunnen doen, komen deze waarden onder druk te staan. De Commissie maakt zich zorgen over wereldwijde trends op dit vlak, en wil ervoor zorgen dat de academische vrijheid en de veiligheid van wetenschappers in Nederland nog beter worden geborgd. Hier zal het zich ook in de komende jaren vol voor blijven inzetten, door kennis te verspreiden, door partijen bijeen te brengen en door constructieve voorstellen te doen voor beleid.

Zowel academische vrijheid als de veiligheid van wetenschappers zijn namelijk geen vanzelfsprekendheden. De minister heeft daarom een verantwoordelijkheid. Om instellingen autonoom te laten opereren, op basis van een eerlijke financieringsstructuur. En om een stevige positie tegen bedreiging en intimidatie in te nemen, en een krachtig signaal af te geven dat wetenschap vrij en onafhankelijk moet blijven. Alleen zo kan de kennisgemeenschap zich effectief blijven inzetten voor de Nederlandse samenleving.

Summary

A free and safe scientific environment

When academic freedom erodes and scientists are threatened, science loses its ability to serve society. In the Netherlands – as in many other democracies – the freedom and safety of scientists can no longer be assumed. Therefore, the Netherlands Commission for UNESCO presents five recommendations to the Minister of Education, Culture and Science.

Why this advice?

Academic freedom allows researchers to choose their topics, present results, and teach without external interference. When scientists are safe, they are able to do so without fear of intimidation or harm. This is what makes these principles essential to innovation, public trust, and democratic resilience.

Yet both are eroding. In several countries, politicians are attempting to influence university programmes or to link funding to political aims. In the Netherlands, similar signals have emerged – including calls to intervene in curricula or to cut university budgets in response to protest. Additionally, many scientists rely on short-term or earmarked funding, which limits space for independent or fundamental research. It is no surprise, therefore, that international organisations report a decline in academic freedom in the Netherlands.

At the same time, threats against scientists are becoming more visible. The COVID-19 pandemic demonstrated how often researchers can face hate, harassment and intimidation. Women and early-career researchers from underrepresented groups are at greatest risk. Moreover, those in precarious positions are less likely to speak out – even when their work is socially important. This leads to self-censorship and reduces diversity and quality in science.

Without safety, researchers cannot work freely. Without freedom, science cannot serve society.

UNESCO

UNESCO recognises this challenge. In 2017, its 194 member states adopted the *Recommendation on Science and Scientific Researchers*, which sets standards for academic freedom, safety and responsibility. Two years ago, the organization also established a Programme on the Freedom and Safety of Scientists – with help from the Netherlands.

The Netherlands Commission for UNESCO brings this agenda into national policy. It promotes open and inclusive science, and now calls on the Minister to actively protect the conditions that make science possible.

1. Stay ‘vigilant at a distance’

Protect institutional autonomy. Reject political interference. Encourage universities to define academic freedom through internal consultation.

The Minister should speak out when academic freedom is threatened – including by political or financial pressure. Universities must be trusted to define their own approach, in continuous dialogue with staff and students.

2. Strengthen structural funding

Reduce reliance on earmarked public and commercial funding. Create space for independent, curiosity-driven research.

Public investment can make science more independent and resilient. It protects smaller fields and ensures that young researchers can take intellectual risks without fear for their position or safety.

3. Support the SafeScience programme ('WetenschapVeilig')

Secure long-term funding. Build shared knowledge. Include a focus on vulnerable groups.

With appropriate support, the programme can develop guidance, co-ordinate responses, and provide expertise. Specific attention must be given to women and underrepresented groups, who face the greatest risks.

4. Safeguard space for protest and dialogue

Respect peaceful demonstrations. Avoid disproportionate security responses.

Protest is part of university life and democratic exchange. The Minister should encourage institutions to allow open discussion, while taking action against criminal offences.

5. Take a visible public stance

Speak up for science. Support international co-operation. Highlight how science supports policy and democracy.

The Minister should be an advocate for science – both nationally and internationally. This includes explaining how research informs decision-making and supporting global efforts through UNESCO.

The role of the Commission

The Netherlands Commission for UNESCO will continue to support academic freedom and the safety of scientists by sharing knowledge, connecting partners, and advising policymakers. These values are not guaranteed. They must be actively protected if science is to serve society – now and in the future.

Verantwoording

De Nederlandse Unesco Commissie

Elk land dat lid is van Unesco heeft een nationale Unesco Commissie. Een van haar taken is het adviseren van de nationale overheid over Unesco-thema's. De leden van de Nederlandse Unesco Commissie zijn deskundigen op deze vier thema's: onderwijs, cultuur, wetenschap en media. De Commissie wordt ondersteund door een bureau.

Wereldwijd zijn er bijna tweehonderd Unesco Commissies. Dit netwerk is uniek binnen de VN. Unesco onderstreept hiermee de noodzaak van het betrekken van experts en het maatschappelijk middenveld bij het verwezenlijken van haar doelen. De Nederlandse Commissie bestaat op dit moment uit:

Kathleen Ferrier (voorzitter)

Peter van Laarhoven (vicevoorzitter)

Marielies Schelhaas (secretaris-directeur)

Harald Bergmann

Martin van Engel

Jeroen Geurts

Daisy Mertens

Sarah de Rijcke

Hildegard Schneider

Marlon Titre

Yvonne Zonderop

Dit advies is een uitgave van de Nederlandse Unesco Commissie en vastgesteld in mei 2025. Het weerspiegelt het standpunt van de Nederlandse Unesco Commissie en is onafhankelijk tot stand gekomen. Het kan als volgt worden geciteerd:

Nederlandse Unesco Commissie, *Een vrije en veilige wetenschap: Vijf adviezen aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap* (Den Haag, 2025).

Redactie

Nederlandse Unesco Commissie

Jon Verriet (hoofdredactie en productie)

De Commissie bedankt de externe experts die hebben meegedacht in het traject naar dit advies.

Voor meer informatie: zie www.unesco.nl

De **academische vrijheid** en de **veiligheid van wetenschappers** staan onder druk – ook in Nederland. Daarom geeft de Nederlandse Unesco Commissie de minister vijf adviezen:

Bescherm academische vrijheid.

Wees 'alert op afstand' en verwerp politieke inmenging.

Versterk structurele financiering.

Geef ruimte voor vrij onderzoek.

Bescherm wetenschappers beter.

Onder meer via het platform WetenschapVeilig.

Faciliteer vreedzaam protest.

Stimuleer een zorgvuldige omgang met campusveiligheid.

Verdedig de rol van wetenschap.

Wees zichtbaar, nationaal en internationaal.